

ZEMŘEL KAREL FLOSS, FILOSOF – PONTIFEX (19. 7. 1926 – 15. 5. 2024)

Před dvěma lety natáčel Karel Floss své vzpomínky pro rozhlasovou sérii „Osudy“. Jeho vyprávění začínalo větou: „Především by tady mělo být zmíněno, že jsem mimořádně starý: 19. 7. (19)26 jsem se narodil; já mám za necelé čtyři roky sto let.“ Byli jsme přesvědčeni, že tomu tak vskutku bude, že totiž v létě 2026 budeme na Letní filosofické škole nebo v Sázavě slavit sté narozeniny našeho učitele. Karel Floss nás však opustil 15. 5. 2024, ve věku nedožitých devadesáti osmi let.

Z počátku devadesátých let, když jsem začínal své studium filosofie v Olomouci, se mi vrylo do paměti několik obrazů. Stěny hlavní přednáškové místnosti na katedře filosofie byly oblepeny rudými koberci, snad jako pozůstatek Večerní univerzity marxismu-leninismu, která před rokem 1990 v historickém, renesančně-barokním kanovnickém domě sídlila. Avšak Karel Floss tento prostor ve spolupráci se studenty velmi specificky dovybavil. Na červenou stěnu za přednáškovým pultem byl připíchnut plakát s portrétem Jana Amose Komenského *Vivat Comenius!*, nad ním zářila velkými písmeny vyvedená úvodní slova Janova evangelia, řecky a latinsky: *En arché én hó logos – In principio erat Verbum*. Po bočních stěnách místnosti se nad rudým kobercem skvěly další latinské nápisy: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis!* na straně jedné a na druhé straně Augustinův vztah mezi *civitas Dei* a *civitas terrena*. Část rudé „tapisérie“ byla překryta ručně vyrobeným plakátem s Aristotelovými kategoriemi, opět řecky a latinsky, a vrcholným artefaktem byly na stěně zavěšené dveře z šatní skříně, na nichž bylo vypáleno řecky *Symbolon*, nikajsko-cařihradské vyznání na jednéh veřejně, na druhéh pak citace z Platónova sedmého listu, nyní řecky i česky: „Neboť filosofii nijak nelze povědět jako jiné nauky, nýbrž z hojného soubytí a soužití oddaného té věci najednou, jako plamen vznícený od vylétlé jiskry, vznikne to v duši a pak se již samo živí.“ Později přibyla polovina dalších dveří šatní skříně s vypáleným výrokem Immanuela Kanta o významu evangelia. Nad přednáškový pulpit nechal Karel Floss zavěsit modely Platónových ideálních těles, které se otáčely podle pohybu vzduchu v místnosti, jistě i podle intenzity jednoho každého řečníkova projevu, podobně jako kolotoče nad postýlkami nemluvat. Když jsem jako student prvního ročníku hleděl na tyto pedagogické prostředky přibližující filosofii v podání Karla Flosse a zároveň se někdy i trápil na jeho hodinách řecké a latinské filosofické terminologie a na seminářích z řecké filosofie, pocítil jsem jako žák nějakého Sókrata lásku k jejich tvůrci a ke svému učiteli, která přetrvala, jak jsem si uvědomil po jeho skonu, dodnes.

Karel Floss se narodil v Hodoníně, avšak mnohem větší význam pro něj měla Olomouc, kam se záhy rodina přestěhovala. Později s oblibou mluvil o Olomouci jako o „Florencii svého mládí“ nebo jako o Olomouci „magické“ (ostatně i jeho slavnostní přednáška k počtě J. L. Fischera v roce 2016, při které obdržel od rektora UP pamětní medaili Františka Palackého, nesla název „Úděl filosofa v magické Olomouci“). Nám, studentům, připomínal, že se pohybujeme nejen v barokním skvostu, ale zároveň na místech, kde studoval Edmund Husserl, kde působil jako dirigent Gustav Mahler a kde sepisoval části svého slavného *Traktátu* Ludwig Wittgenstein. Karel Floss studoval v Olomouci ve válečných letech na Slovanském gymnáziu, jeho učitelem byl tehdy i Oldřich Králík a Floss často vzpomínal, jak klíčové pro něj v době gymnaziální bylo setkání s Metodějem Habáněm, vůdčí osobností olomouckých dominikánů, a také účast na jím pořádaných Akademických týdnech (především na Svatém Kopečku a na Gruni). Svá poválečná universitní studia oborů čeština a latina začal Karel Floss v Brně a po obnovení olomoucké university v roce 1946 pokračoval ve studiu v hanácké metropoli. A zde se pro Karla Flosse druhou klíčovou osobností stává filosof Josef Ludvík Fischer, první rektor Univerzity Palackého. Právě napětí mezi rozdílným intelektuálním založením těchto dvou olomouckých myslitelů, do jisté míry konzervativním tomismem Metoděje Habáně a filosoficko-sociologicko-politologickým pragmatismem skladebné filosofie J. L. Fischera, určuje jeden z hybných momentů Flossova vlastního filosofického myšlení, které charakterizuje úsilí o překonání, přemostění těchto na první pohled zcela odlišných odkazů.

Flossova cesta se nejprve ubírá Habáňovým směrem; v roce 1948 vstupuje do řádu bratří kazatelů. Dominikánská formace však nemá dlouhého trvání. V roce 1950 je řád zlikvidován, Karel Floss je spolu s ostatními řeholníky převezen nejprve do broumovského kláštera, který byl tehdy internačním táborem pro řeholníky, a následně tři a půl roku slouží u PTP. Je to období hlubokého fyzického a psychického vyčerpání, jak nám vyprávěl, ale i vzniku doživotních přátelství s dalšími „pětépáky“ (Václavem Freiem, Jakubem S. Trojanem atd.). Po návratu z vojenské služby pracuje Karel Floss v různých profesích: jako knihovník, překladatel či dokumentátor ve Výzkumném ústavu zelinářském.

V šedesátých letech je významná Flossova účast na ekumenických seminářích v Jirchářích a jeho spolupráce s Ladislavem Hejdánkem, Jiřím Němcem, Jakubem S. Trojanem, Janem Sokolem, Václavem Freiem a dalšími. Karlu Flossovi jde o ekumenický dialog, o stavění mostů mezi evangelíky a katolíky, zároveň i o přemostění vnitřních rozporů mezi katolicismem tradičním, „habáňovským“, a výzvami Druhého vatikánského koncilu. Překládá klíčovou knihu Teda Schoofa *Aggiornamento na prahu 3. tisíciletí?* (Praha 1971), jejíž vydání však bohužel skončilo z velké části ve stoupe (druhé, rozšířené vydání až Praha 2004). S Jiřím Němcem vydává také antologii esejů soudobých evangelických a katolických theologů pod názvem *Křesťanství dnes* (Praha 1969).

V druhé polovině šedesátých let opět úzce spolupracuje s Josefem Ludvíkem Fischerem. V roce 1968 u něj předkládá svou disertační práci *Čas, dějinnost*

a *Augustinus Aurelius* (knižně pak Olomouc 1991). S J. L. Fischerem začal od začátku sedmdesátých let pořádat v Olomouci bytové semináře, nejprve ve Fischerově bytě a později spolu se svým bratrem Pavlem Flossem v jejich rodinném bytě. Tématem se stávají také možnosti dialogu mezi křesťany a ateisty. Mnohé ideje z bytových seminářů, jak vzpomíná Pavel Floss, ovlivnily uherskobrodská komeniologická kolokvia, která Karlův bratr Pavel v sedmdesátých a osmdesátých letech pořádal, a objevovaly se i na stránkách uherskobrodského časopisu *Studia comeniana et historica*, který Pavel Floss řídil. V tomto časopise také Karel Floss uveřejňuje své studie týkající se Komenského triadistiky.

Od roku 1985 žil Karel Floss v Sázavě, avšak listopadové dny roku 1989 jej zastihly v jeho Olomouci. Záhy se stal jedním z organizátorů olomouckých demonstrací na hlavním náměstí a řečníků u sloupu nejsvětější Trojice. A podobně jako u mnoha jeho vrstevníků a přátel se i Flossův život proměňuje a získává akademický rozměr.

Čerstvě v důchodovém věku začíná Karel Floss vyučovat na obnovené katedře filosofie na filosofické fakultě v Olomouci. Habilituje se, učí, jak již jsem zmínil, antickou filosofii, řeckou a latinskou filosofickou terminologii (kterou považoval za zásadní pro pochopení dějin filosofie a jejich zápasů, proto také pro ni připravil učebnici, jejíž modifikace používáme nejen v Olomouci dodnes), pro vyšší ročníky pak metafyziku. A s neuvěřitelnou energií se vrhá do organizování katederního života. Zakládá tzv. *Hebdomades philosophicae Olomucenses*, týdenní přednáškové cykly vždy jednoho vybraného zahraničního hosta, kterého přesvědčí (s argumentem, že se jedná o jeho morální povinnost), aby na vlastní náklady a bez nároku na honorář přijel do Olomouce a týden se tam věnoval olomouckým studentům. Přednášky a semináře, vedené v němčině, simultánně překládá do češtiny. Osobně si pamatují na skvělé týdny s Willim Oemüllerem, Friedem Rickenem, Wolfgangem Kluxenem, Erwinem Schadelem, Horstem Seidelem nebo Vladimírem Richtrem.

Intenzivně se Karel Floss věnuje překladatelské činnosti, často převádí do češtiny díla autorů, kteří se snaží propojit zdánlivě nepropojitelné. Překládá Lotzovu knihu *M. Heidegger a Tomáš Akvinský* (Praha 1996), Richovu dvousvazkovou *Etiku hospodářství* (Praha 1993), podílí se na překladu Kuscheľovy antologie *Teologie 20. století* (Praha 1995), s Břetislavem Horynou překládá *Světový étos. Projekt Hanse Künga* (Zlín 1992). Soustředí se na metafyziku: překládá Seidlovu knihu *Bytí a vědomí* (Praha 2005), intenzivně hledá publikaci, podle které by se mohla učit metafyzika, a nachází ji v Schmidingerově *Úvodu do metafyziky* (Praha 2012) a následně se věnuje překladu otázek *O Boží moci* Tomáše Akvinského, jejichž význam pro metafyzická tázání neustále zdůrazňuje a které nakonec vyšly ve třech svazcích (Praha 2015, 2016, 2018).

Flossovy aktivity pro studenty a zájemce o filosofii se neomezují pouze na období semestrové výuky. Již pro první ročník olomouckých studentů začíná se svojí druhou ženou Irenou pořádat „Letní filosofickou školu“, nejprve na zahradě jejich sázavského domku (s Ladislavem Hejdánkem a Jakubem S. Trojanem), později u sázavského kostela sv. Martina. Škola se řídí modifikovaným

benediktinským heslem *Ora et labora*, tj. dopoledne práce ve prospěch obce, odpoledne přednášky a semináře, na kterých se střídají různé osobnosti českého intelektuálního života, které Karel Floss chce přivést k dialogu. Vše je záramované zmiňovaným Platónovým ideálem společného soubytí a soužití. Vzniká zde (s odkazem na dílo Hanse Künga a s jeho podporou) Nadace Světový Étos – Centrum Prokopios.

Právě Hans Küng, se kterým se Karel Floss spřátelil na počátku devadesátých let, se stal třetím do trojice Habáň – Fischer – Küng, jejichž myslitelský odkaz hodlá Floss propojit. S ideály světového étosu, se silným prosociálním citěním a s touhou hledat pravou podobu křesťanství také již krátce po listopadu 1989 vstupuje do politiky. Stává se členem České strany sociálně demokratické, v jejímž rámci zakládá křesťanskou platformu. A pro léta 1996–1998, v prvním volebním období Senátu České republiky, byl také za ČSSD zvolen senátorem za obvod Kutná Hora. Svůj senátorský plat přitom věnuje zmiňované Nadaci, aby tak podpořil přednáškovou činnost v duchu ekumenického a celospolečenského dialogu.

Karel Floss není autorem rozsáhlých filosofických monografií. V momentě, kdy se mu otevřela možnost působit na universitě, věnoval veškerou svou energii studentům a organizování filosofického života. Kromě knihy rozhovorů, které s ním vedla Sylva Fischerová (*Bůh vždycky zatřese stavbou*, Praha 2011), lze Flossův myšlenkový svět nahlédnout z knižního souboru studií vydaných pod názvem *Hledání duše zítřka* (Brno 2012). Jednotlivé oddíly knihy reprezentují oblasti Flossova filosofického zájmu. První je věnován tomismu a Metoději Habáňovi, s jehož postojem k vývoji theologie ve dvacátém století se Karel Floss neustále vyrovnával.

Druhou oblast tvoří triadistika, tedy chápání skutečnosti jako bytostně triadické, již se věnoval nejen z historického hlediska, tj. u Jana Amose Komenského a Leibnize. Karel Floss byl ovlivněn idejemi svého olomouckého přítele, malíře Radoslava Kutry a navázal i úzkou spolupráci s bamberskou triadickou školou Heinricha Becka a Erwina Schadela. Triadická metafyzika je moment, který Karel Floss nachází také ve skladebné filosofii svého učitele J. L. Fischera: jí je věnován třetí oddíl, neboť Fischerovo myšlení představuje další výraznou oblast Flossova zájmu.

Rozsáhlým okruhem jeho zájmů je pak ekumenismus, podněcený jirchářským seminářem, a v této souvislosti dílo Hanse Künga, jehož se stal Karel Floss u nás nejen překladatelem, ale i kritickým propagátorem. A konečně jednu oblast tvoří texty věnované umění, výtvarnému i slovesnému. Neboť Karel Floss se nepovažoval pouze za žáka Habáně a J. L. Fischera, ale také Oldřicha Králíka a Vladimíra Neuwirtha. A byl čtenářem a interpretem Milana Kundery i Friedricha Hölderlina.

Na celkové hodnocení přínosu Karla Flosse českým intelektuálním dějinám, na posouzení nosnosti jeho idejí a snah o stavění mostů namísto vykopávání příkopů si ještě budeme muset počkat. Je však zcela jisté, že Karel Floss zanechal hlubokou stopu v myšlenkovém formování mnoha nejen olomouckých studentů

filosofie, ale i velkého množství zájemců o filosofii a obecně kulturu, kteří prošli více než třemi desítkami ročníků Letní filosofické školy. V jejím pořádání dnes pokračuje Karlův nejlepší žák (jak s oblibou tvrdil), jeho bratr Pavel.

Karel Floss nedával jednoduché nebo striktní odpovědi. Spíše kladl otázky a neustále sókratovsky vybízel k jejich hlubšímu promýšlení, přitom v otevřeném dialogu různé názory vždy vyslechl a zohledňoval. Mnohé z nás tím inspiroval, mnohým z nás tím otevíral dveře k filosofii. Mě osobně již v prvním ročníku studia nadchl nejen pro latinu a dějiny filosofie, ale i pro uvažování o vztahu mezi filosofií a teologií, pro hledání, co je filosofie, co je moudrost, co znamená křesťanství. Mnoho mi dal, mnoho mě naučil. S jedním kolegou a bývalým spolužákem jsem se chystal jej v Sázavě navštívit, ale nakonec jsem se nechal ukolébat představou, že jej opět spatřím na Letní filosofické škole v červenci 2024, kam připravoval ve svých téměř sta letech příspěvek. Ale mám naději, a tu mám vlastně i díky němu, že se ještě setkáme a že budeme v rozhovorech pokračovat na místě, kde již na jeho otázky budeme znát odpovědi.

Tomáš Nejeschleba